

Giday András – Szegő Szilvia

Biztonságos nyugdíj: béremelés és bérlakásprogram

Egy szakmunkásbarát nyugdíjkassza körvonalai

Secure Pension:

Wage Hike and Home Rental Programme

*Link What Belong Together, or the Outlines of a Pension Fund
in Favour of Qualified Workers*

Összefoglalás

Cikkünkben azt a kérdést tettük fel, hogy milyen eszközzel fékezhető a szakmunkások nagyarányú külföldi munkavállalásának üteme. Szerintünk két ponton érdemes beavatkozni. Egyrészt adókönyvités által finanszírozott béremeléssel, másrészt a fiatal szakmunkások részére biztosított kedvezményes bérlakásokkal. Mindkettőben a kulcsszerepet a nyugdíjkassza vállalhatná fel, hiszen ha így 200 ezerrel növelhető az itthon foglalkoztatottak létszáma, az több százmilliárd forinttal emelheti évente a kassza bevételeit.

Summary

How can we prevent the masses of qualified workers from leaving the country and seek employment abroad? In our opinion, there are two options for intervention: wage hike financed through tax reduction and by offering preferential home rental

DR. GIDAY ANDRÁS kandidátus, a Pénzügyi Szemle rovatvezetője (andras.giday@gmail.com), DR. SZEGŐ SZILVIA kandidátus, CSc, oktató, Szegedi Tudományegyetem Doktori Iskola (szego@eco.u-szeged.hu).

for young qualified workers. In both cases the key role could be undertaken by the pension fund, since if the number of employees remaining in Hungary can be increased by 200 thousand, the state budget would benefit hundreds of billions of forints a year.

BEVEZETÉS

Közismert, hogy napjainkban egyre súlyosabb szakmunkáshiány lép fel a magyarok külföldi munkavállalása miatt. Ezért érdemes áttekinteni, adódik-e lehetőség ennek a folyamatnak a mérséklésére a munkaadók jelentős terhelése nélkül. Elemzésünket az állami elvonásokra és a lakásrendszerre koncentráljuk.

Az elmúlt 10 évben a külföldre távozottak miatt csaknem 200 ezerrel kisebb a foglalkoztatottak száma ma Magyarországon. Ez az államkasszának mintegy évi 300-350 milliárd forintos kiesést okoz. Különösen az okoz gondot, hogy 2011 óta felgyorsult a szakmunkások külföldre távozása. Az emiatt visszafogott tevékenység (vagy meg nem valósított fejlesztések) ugyanis azt eredményezi, hogy szellemi dolgozókra vagy segédmunkásokra sem lesz szükség.

A változások nagy kárvallottja hosszú távon az idősebb korosztály lesz, hiszen az ő nyugellátásukhoz nem lesz kellő befizetés a nyugdíjalapba. A fentiek okán érdemes újrarendelni az állam és azon belül kiemelten a nyugdíjkassza által nyújtott lehetőségeket, két vonatkozásban is: az egyik a béreket terhelő elvonások mai, egységes kulcsokat alkalmazó rendszere, a másik a kassza esetleges többleteinek befektetési lehetőségei.

MÓDSZER

A KSH 2011-es népszámlálási foglalkoztatási kiadványából, a normatív-funkcionalista modellből vettük át az adatokat. A B4 Szakmunkások és B5 Segédmunkások csoportjait vettük számba szakmunkásként, akkor is, ha csak 8 általános iskolát végeztek.¹ Az adózásban felvázolt javaslat számszerű hatásainak bemutatásához az adatokat a KSH kiadványain, illetve honlapján található információkból nyertük. Meg kell jegyezni, hogy amíg az 5 fő feletti cégekre a hatások pontosabban becsülhetők a bérstatisztika alapján, addig a 2–4 fős cégek esetében – ennek híján – csak elnagyolt becslés adható.

Cikkünkben csak a bérlakásoknál említjük a regionális jellemzők figyelembevételét, a béremelésnél nem fogalmazunk meg javaslatot területi differenciálásra. A jelen helyzet ugyanis országosan is annyira problémás, hogy egy általános emelés most fontosabb, mint pl. a nyugat-dunántúli gondok kezelése.² Amennyiben a piac nem orvosolja érdemben a nyugat-magyarországi szakemberhiányt, akkor 2-3 év múlva itt is szükség lesz e koncentrált lépésre.

Nem foglalkoztunk azzal, hogy a kontinentális európai országokban alkalmazott szakmai bértarifa rendszerének az adaptálása mennyiben segítené a szakmunkásberek emelkedését. Valószínűleg igen, ráadásul egy ilyen rendszerben jól figyelembe lehet venni azt, hogy milyen szakmákban kell béremeléssel erősíteni a magyarországi cégek pozícióját a nyugati bérekkel folyó versengésben.

ELVONÁSI OLDAL

Bismarck úgy konstruálta meg a nyugdíj-finanszírozást az 1800-as évek vége tájékán, hogy a befizetéseket mindenkire azonos mértékű százalékkal kellett teljesíteni. Ez akkor alacsony volt, hiszen akkortájt kevesen éltek meg a 60 éves kort, és utána még kevesebben a 70. vagy a 75. életévüket. A felosztó-kirovó rendszerek indulásakor alkalmazott 8-12% körüli keresetarányos elvonás még nem torzította nagymértékben a munkaerőpiacot, és a rendszer kijátszására semigen sarkallta a résztvevőket. A nyugdíjrendszer „bejáratásával” ez az arány érthetően 25% felettire kellett hogy emelkedjen (ha valaki 35 évig befizet, és 10 évig vesz fel nyugdíjat, annak ez az arány felel meg).

A társadalombiztosítási elvonások kedvezményeivel a fejlettebb OECD-országokban általában a munkanélkülieket, fiatalokat és az idősebbeket preferálják.³ Az is igaz, hogy az ő szakmunkásaikat nem csábítják el más országok munkaadói. Területi differenciálásra azonban akad példa az északi országokban. Norvégiában a munkaadók által fizetendő tb-járulék területileg differenciált (a főváros körzetében 14%, az északi területeken 0%), Svédországban, egyes régiókban a munkaadói tb-járulékot 10%-kal csökkentett járulékalap után kell fizetni.⁴ Magyarországon Mészáros József⁵ javasolta, hogy a gyereket nevelők esetében a tb-elvonás kulcsa kedvezményes legyen. Szegő Szilvia,⁶ illetve Giday András⁷ pedig javaslatot fogalmazott meg arra, hogy a tb-járulék egy részéből a gyermekek anyjának nyugdíját finanszírozzák.

Kiinduló helyzet

A szakmunkáscsoportok keresete nálunk az átlagos értéktől jobban elmarad, mint az EU egészében, a szellemiek keresete pedig az átlagot jobban meghaladja nálunk (lásd *1. táblázat*). Indokolt lenne a szakmunkások bérének felzárkóztatása. Emellett szól az is, hogy manapság a termelés bővítésének korlátja általában a szakmunkáshiány, nem pedig a szellemiek vagy a segédmunkások hiánya.

A munkaadók és a munkavállalók közötti béropolitikai vita fókuszában az elmúlt 3-4 évben ugyanúgy a minimálbér nagysága állt, mint korábban. Mintha nem is vettek volna észre, hogy a tömeges nyugati munkavállalás miatt mást is kellene tenni. A helyzet emiatt ugyanúgy állami beavatkozásért kiált, mint amikor a válság idején bevezették a munkahelyvédelmi akciótervet. El kell gondolkodni azon, hogy célszerű-e ugyanakkora mértékű (kulcsú) állami elvonást alkalmazni minden foglalkoztatottra. Ha alacsonyabb lenne az elvonás mértéke a szakmunkások esetében, foglalkoztatásuk (a mainál) vonzóbb lenne a munkaadók számára.

A szakmunkások preferálásának legcélravezetőbb módja az lehetne, ha egy számukra kedvezményes béremelésre kerítenének sort. Mondjuk úgy, hogy azt ne terheljék a nyugdíjkassza elvonásai. Az adókönyvtésért cserébe az alapbér emelését kellene elvárni. Az alapbér ugyanis viszonylag stabil elem a bérezésben, legtöbbször a béralkuk elsődleges tárgya. Javasolható, hogy az alapbérek emelkedése

1. táblázat: Keresetek foglalkozási csoportonként az EU-28-ban és Magyarországon (2010)

Éves kereset (euró)	EU-28	Magyaro.
		30 857
	az átlag %-ában	
Versenyszektor	100%	100%
Szellemi dolgozók	117%	124%
Vezetők	262%	237%
Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	152%	204%
Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	123%	110%
Irodai és ügyviteli foglalkozások	89%	87%
Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	68%	60%
Fizikai dolgozók	73%	70%
Ipari és építőipari foglalkozások	79%	74%
Gépkezelők, járművezetők	76%	77%

Forrás: Az Eurostat adataiból saját számítás.⁸

az átlagbér körüli szinten legyen a legnagyobb mértékű, hogy korrigáljanak az alulról túlságosan összenyomódott bértáblán.⁹ A legfelső kategóriájú kereseteknél pedig azért lenne alacsonyabb alapbéremelés, mert a 240 ezer forint/hó felett újra belépő szociális hozzájárulási adó miatt ott relatíve kisebb lenne a nyújtott adókedvezmény.

Javasolható, hogy az adókönyvítés rendszere havi elszámolású legyen, azaz az adott hónap keresetéből a szakmunkásoknál ki kellene emelni a 120 ezer forint és 240 ezer forint közötti hányadot azért, hogy ez után ne fizessenek szociális hozzájárulási adót és szakképzési hozzájárulást. A havi elszámolásból adódóan előfordulhat, hogy sok túlóra vagy jelentősebb jutalom esetén egy hónapban egyes dolgozóknál a kereset egy része már átcsúszik a magasabb adókulcs alá. Ezt azonban fel kell vállalni, mert a rendszer éves elszámolás esetén sokkal bonyolultabbá válna.¹⁰

2. táblázat: Javasolt alapbéremelés

Bázisalapbér ezer Ft/fő/hó	Alapbéremelés
129–150	15%
150–160	16%
160–170	17%
170–190	19%
190–220	20%
220–250	19%
250–260	18%
260–270	16%
270–	15%
Munkaadói adóterhek (28,5%) csökkentése 0%-ra	

Javaslatunk egy 18% körüli adómentes béremelésről szól, amely nagyságrendileg hasonló lenne ahhoz, mint az elvárt béremelés volt 2012-ben. Azzal a nagy eltéréssel, hogy most az emelést a kormányzat nyugdíjasszája fizetné (mert lemond az adóbevételekről), 2012-ben viszont a munkaadók finanszírozták az emelést (az állam csak átmenetileg könnyített a befizetendő adókon).

3. táblázat: A szakmunkásbér-emelés becsült hatásai

Béremelésben részesülők köre (versenyszektor)	1200 ezer fő
Átlagos nettó keresetemelkedés*	26 ezer Ft/fő
Állami adóbevétel-kiesés becslése	Közvetlen hatás – 258 Mrd Ft Nettó hatás – 108 Mrd Ft

* Az alaplábér feletti keresetek arányos emelkedését feltételezve.

A fenti javaslat előnye, hogy a szakmunkások túlnyomó többsége számára mintegy a mainak a kétharmadára csökkentené a marginális adóelvonás mértékét (48,2%-ról 33,5%-ra), ezzel határozottan ösztönözve a fehéredést. A szakmunkások esetében az átlagos adóék is csökkenne, 48,2%-ról 46,6%-ra.

Számításaink szerint a szakmunkások esetében a szociális hozzájárulási adónak (vele együtt a szakképzési hozzájárulásnak) az adott kereseti tartományban való elengedése 260 milliárd forintnyi adókieséssel járna, viszont az átlagosan 18%-nyi szakmunkásbér-emelés 160 milliárd forint többletbevételt hozna. Az államháztartás pozíciója ezek eredőjeképp 100 milliárd forinttal romlana. A romlás azonban nagyobb, ha ahhoz viszonyítjuk, hogy egy szokásos, átlagosan 4%-os keresetemelkedés során a versenyszektorból az állam 155 milliárd forintos bevételre tesz szert. Ezt is figyelembe véve, 255 milliárd forintnyi az állami pozíció romlása éves szinten. A javasolt szakmunkásbér-emelés és az adókönnyítések hatását a három szektorra (szakmunkás, vállalat, állam) mutatja az első ábra.

A nettó kereset átlagos 26 ezer forintos emelkedésének eloszlását bérkategóriák szerint ábrázolja a 2. ábra. A többlet havi összege 16 ezer forinttal kezdődik, és közel 35 ezer forint a legnagyobb emelkedés. A keresetemelkedés összege 240 ezer forint után csökken, hiszen a béremelés állami támogatásának ez a plafonja.

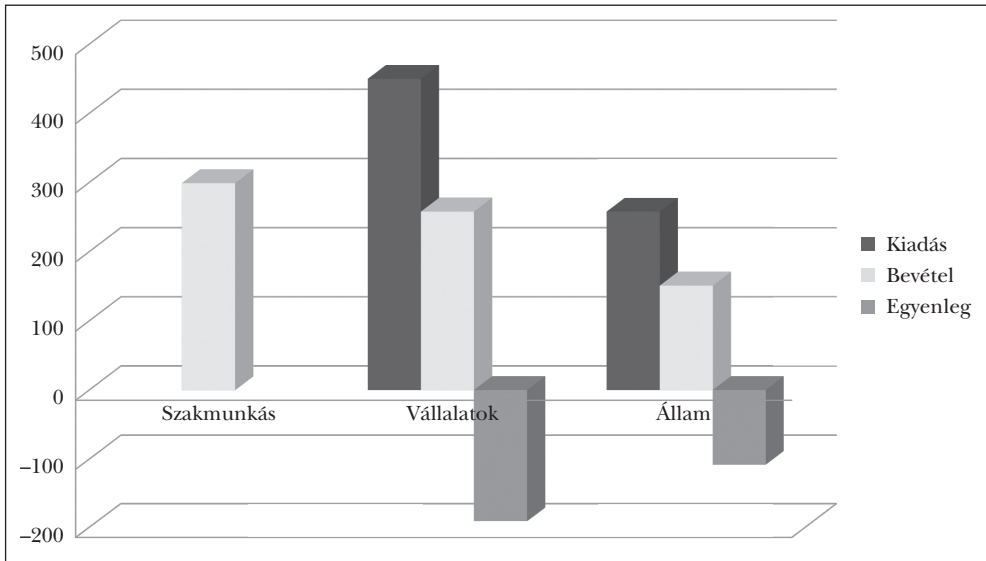
Vállalati hatások

A 3. ábrában egybevetettük, hogy a javasolt lépés, egy 4 százalékos és egy 8 százalékos béremeléssel összehasonlítva, mennyibe kerül a cégeknek. Az ábrából jól látható, hogy gyakorlatilag ugyanakkora terhet jelent a javasolt emelés, mint egy 8 százalékos (mostanság általában 2 év alatt megadott) béremelkedés. A kettő közötti különbség gyakorlatilag nulla körüli értéken van, attól le- és felfelé csak kismértékben tér el. Egy 4%-os béremelés ma a vállalatok számára dolgozónként havi 7–14 ezer forintba kerül. Az általunk javasolt intézkedések ezzel szemben dolgozónként 15–26 ezer forint havi többletkiadással járnak. Azaz a javasolt lépésünk kétszer akkora terhet jelent.¹¹

Ezek alapján a cégek a következőket tehetik:

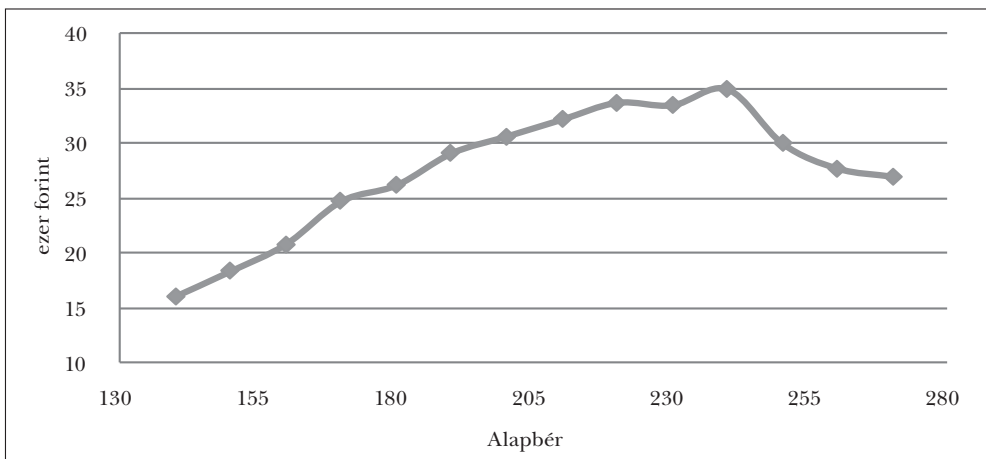
- egyszerre mobilizálják azokat a forrásokat, amelyeket a rá következő 2 év alatt szánnának a szakmunkások keresetének az emelésére,
- vagy az első évben csak a szakmunkásoknak emelik a keresetét (mellőzve a szellemiek és a segédmunkások keresetének emelését).¹²

1. ábra: A szakmunkás-béremelés becsült pénzügyi hatása az érintett három szektorra, Mrd forint

Forrás: Saját számítás a KSH adatainak felhasználásával.

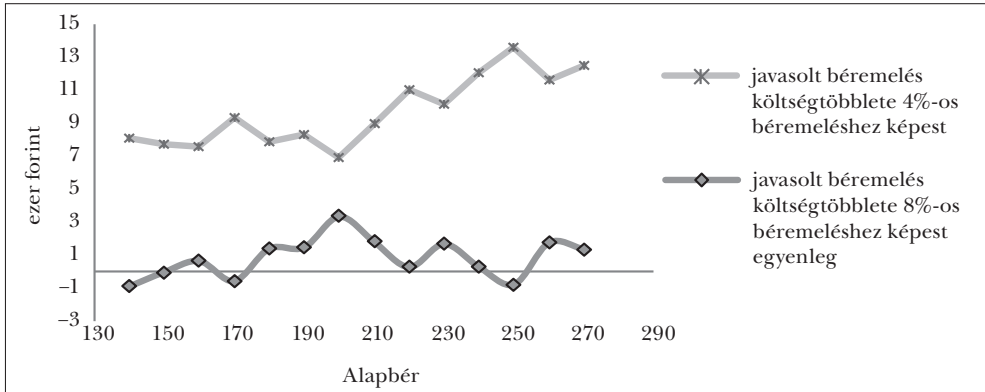
2. ábra: Nettó kereset becsült emelkedése havi ezer forintban*

* Az alapbér feletti kereseti hányaddal együtt.

Forrás: Saját számítás a KSH adatainak felhasználásával.

3. ábra: A javasolt béremelés bérköltségtöbbletének eltérése egy 4 és 8%-os béremelés költségétől, bérszintenként, havi ezer forintban

Forrás: Saját számítás a KSH adatainak felhasználásával.

Mivel az infláció alacsony, véleményünk szerint 1-2 évig megengedhetik maguknak a cégek, hogy a szellemiek részére kisebb (vagy 0) béremelést adnak, hiszen 5 éve ők voltak a nagy nyertesei az egykulcsos adó bevezetésének, és ez az előnyük nem olvadt el. És a segéd munkások esetében sem dől össze a világ, ha mondjuk 2 évig nem emelkedik a minimálbér. (Bár a politikusok ezt másképp látják.) Ugyanakkor a segéd munkások valószínűleg jobban örülnek annak, ha a pár ezer forint és az elbocsátások helyett inkább több dolgozót vesznek fel közülük.¹³ Ők ugyanis kényszerhelyzetben vannak, nincs lehetőségük „kimenekülni” a munkanélküliség elől. Nyugaton csak elvéve alkalmaznak magyar segéd munkást.

A szociális hozzájárulási adó javasolt csökkentése önmagában, a mai keresetek mellett, mintegy 260 milliárd forintos bevételről való egyszeri lemondást jelent.¹⁴ A másik oldalon azonban az előírt béremelés bevételi többletet hoz, hiszen a munkavállalói terheket ez után befizetnék. A fentiek (közvetlen) egyenlege mintegy 100 milliárd forint bevételcsökkenést jelent az államnál (lásd 1. ábra).

A fenti hatásokat az intézkedés nélküli esethez célszerű hasonlítani. Egy 4%-os általános keresetemelést esetén a munkaadók bérköltségei 330 milliárd forinttal növekednek, amelyből 155 milliárd forint az államnál landol, 165 milliárd forint pedig a nettó kereset emelkedéseként a dolgozóknál. Ehhez viszonyítva, a javasolt intézkedés hatásai rövid távon rontják az állam pozícióit (össességében mintegy 255 milliárd forinttal, lásd az 1. ábrát), azonban a 2-3 éves távlatban bekövetkező hatások ezt jelentős részben ellensúlyozzák (fehéredés, a hazatérő munkások miatt magasabb GDP-szint stb.).

Tovagyűrűző hatások

Az elengedett adónak jelentős része visszacsorog az államhoz. A szakmunkások által elköltött 300 milliárd forintnyi jövedelem számottevő forgalmiadó-bevételt eredményez. Emellett keresletet jelent a belső gazdaság számára, amelynek legalább a fele a hazai gaz-

daság teljesítményét növeli, emelve a GDP-t, a foglalkoztatottságot. Eddig ez szokásos képet mutat: ahol adócsökkentés van, ott a kedvezmény számottevő hányada visszacsorog az államhoz. Ezen túl azonban ma Magyarországon két másik hatás is érezhető lenne:

– Fehéredés: 2008-ban elemezték az adósáv eltolásának hatását. Akkor a bevallott jövedelemtömegre 50 milliárd forintos többletet mutattak ki. Most a nem állami dolgozók közel felére terjedne ki az intézkedés, és az elvonás 28,5 százalékponttal csökkenne. Ezért legalább hasonló mértékű fehéredés várható. Ha ez bekövetkezik, az a munka utáni elvonásoknál 18 milliárd forintot hoz az állam konyhájára.

– A ma Nyugaton dolgozók egy részének hazatérése: Ennek mértékét nehéz becsülni. Ebben a tekintetben a hatás azért tekintélyes, mert a nettó kereset itthon 60–90 euróval növekszik. Durva becslésként, a kint dolgozó szakmunkások ötöde, azaz 40 ezer fő hazajön. Ez viszont multiplikálódva hat: ha egy cég újabb szakmunkások felvételével bővíteni tud, akkor szellemi dolgozót és segédmunkást is alkalmaz. Számításaink szerint a teljes foglalkoztatás tekintetében ezért mintegy 80 ezer fős emelkedés várható. Mivel egy átlagos dolgozó után az államnak 1,8 millió forint bevétele van, ez együttesen kb. 145 milliárd forinttal javítja az állami pozíciót.

A fizetési mérlegre várhatóan nem lenne erőteljes hatása a javasolt lépéssorozatnak. Ez ugyanis egy olyan, kivételesnek tekinthető béremelés lenne, amely nem rontja a Magyarországon termelők versenyhelyzetét – mert a többletköltségeket végül is az állam állja – az adókönyvitése révén. A dolgozói többletkereset elköltése az import növekedését vonná ugyan magával, de az utóbbi 2-3 évben jellemző, pragmatikus jellegű kamat- és árfolyam-politika képes ezt a hatást ellensúlyozni (pl. kamatcsökkentés révén).

A kormány az adminisztrációs terhek csökkentésén túl meghirdette az állami adminisztrációs létszám jelentős leépítését is. Kérdés, hol találnak számukra helyet a versenyszektorban. Ha több szakmunkás hazatér, akkor az őket alkalmazó vállalatoknál emelhető a szellemi dolgozók létszáma is. A termelésbővülés több bérszámfejtőt, marketingest, műszaki embert stb. igényel még akkor is, ha egyszerűsödik az adózás, az egyéb előírások.

Lehetséges ellenérvék

1. *Hátrányos a szellemiekre nézve.* Kétségtelen tény, hogy most nem a szellemi foglalkozásúak keresete emelkedne. Ugyanakkor a szellemiek ennél nagyobb összeget kaptak a legfelső szja-kulcs megszüntetésével 2011–2012-ben.

2. *Nem emelik a minimálbéresek keresetét.* Véleményünk szerint a segédmunkások esetében lényegesebb a munkához juttatás, mint a béremelés. Észszerű bérpolitikát nem a minimálbér, hanem a garantált bérminimum és a szakmánkénti ajánlott bérek szabályozásával lehet folytatni. Ennek az előnyei a segédmunkásoknál is jelentkeznek az elhelyezkedési lehetőségeik bővülésével.

3. *Túl bonyolult.* Az ügyvitel elektronikus rendszere mellett a kereset egy részének elkülönítése és a járulékfizetéshez (új szempontként) való beprogramozása nem jelenthet gondot a munkaügyi szoftver szállítója számára. Az egyszerűség az ellenőrzés számára is adott. A munkaadónak havonta minden dolgozójáról egyébként is mintegy 150 adatot kell megadnia a NAV felé, köztük az ellátott munkakör kódját is. Ezért

bármikor, kiszállás nélkül ellenőrizhető, hogy jogosult volt-e a megadott számú alkalmazott esetében a kedvezmény igénybevétele.

4. *Beavatkozik a munkaerőpiaci folyamatokba.* A munkaerőpiacba való legnagyobb beavatkozás a fejlettebb EU-országok felé történő féloldalas nyitás volt. Féloldalas volt, mert olyan árupiaci liberalizációt követett, amelynek eredményeképp a belföldi tulajdonú (irányítású) termelők jelentős része tönkrement, a helyükre belépő működő tőke pedig csak az otthoninál sokkal alacsonyabb béreket hajlandó fizetni Magyarországon.¹⁵ Ezt tetézi, hogy az EU érdemi kontroll nélkül beengedi a nem piacgazdaságú országok (pl. a népi Kína) dömpingízű tömegexportját, még tovább nyomva le a magyar bérszintet. E két ok következtében az itthoni termelés jövedelemtartalma alacsony, ami olyan nyomott béreket eredményez, amelyek nem versenyképesek a nyugati bérekkel.

5. *A hiányszakmák béremelésére kellene inkább koncentrálni.* Felvethető, hogy általános béremelés helyett a hiányszakmákban egy kiegészítő béremelésre kerüljön sor. A felvetés jogos, mivel ezeken a területeken „szorít jobban a cipő”. Viszont ez az, ahol a piac működése hatékonyabb, mint egy bumfordi jellegű szabályokat alkotó állam. Mindemellett a szociális hozzájárulási adó javasolt elengedése azt jelentené, hogy ha a cégek (szakmák, ágazatok) a hiányszakmákban vissza akarják csábítani a dolgozókat, akkor az erre fordított forrásaikból sokkal több jut az érintettek zsebébe.

BEFEKTETÉSI OLDAL:

A NYUGDÍJKASSZA BÉRLAKÁSÉPÍTÉSE SZAKMUNKÁSOKNAK

A javasolt béremelés bruttó 100 euróval növeli az itthon dolgozó szakmunkások keresetét, amit bizonyosan mérlegelnek, amikor eldöntik, hogy itthon maradnak, vagy külföldre távoznak. Mivel a külföldi munkavállalás szándéka mögött sokszor a hazai lakáshelyzet javítása áll, újabb hatásos eszköz lehetne a fiatal szakmunkások bérlakáshoz juttatása, kedvezményes lakbér fizetése mellett. Ebben is segíthetne a nyugdíjkassza. Egyáltalán nem szentírás ugyanis, hogy egy felosztó-kirovó nyugdíjalapnak (amilyen ma a magyar is) ne lehetne kiegészítő vagyona, például néhány pár tízezer lakás tulajdonjoga.

A szakmunkáskereső átlaga ma havi bruttó 190 ezer forint, ami nettó 130 ezer forintot jelent. Ez nem elégséges lakástakarékosságra akkor, ha csak minimálbér körüli a házastárs keresete. Ennél magasabb, mintegy 210–220 ezer forintos kereset (nettó 155–160 ezer forint) körül lehet az a szint, ahol már vállalható ez a teher, különösen akkor, ha a feleség jövedelme is eléri a bruttó 160 ezret. Ezt a szintet azonban, becslésünk szerint, a szakmunkácsoládok legfeljebb negyede-harmada éri el. Azaz a szakmunkásoknak közel a kétharmadáról elmondható, hogy ha nem volt némi induló lakásvagyona, akkor maga nem tudja megoldani a saját tulajdonú lakásszerzés gondját. Ha emiatt külföldön vállal munkát néhány évig, azzal viszont az országban lesz kevesebb a munkáskezek száma (ráadásul gyaníthatóan a szakmájukban rátermettebbek távoznak leginkább).

Célszerű lenne, ha a nyugdíjkassza lakásokat építene abból a célból, hogy azokat szakmunkások részére kiadja. Az elérhetőbb (olcsóbb) lakhatási lehetőségek vonzóbbá tennék a magyarországi munkavállalást az átlagos keresetű szakmunkások számára. Szerintünk ehhez elégséges 70–110 ezer bérlakás akkor, ha a fiatalok juthatnak

ilyen lakásbérleti lehetőséghez. A nyugdíjalapoknak régen az egyik kedvelt befektetése volt a bérlakások építése.¹⁶

A nyugdíjkassza szakmunkások részére bérlakást biztosító fenti rendszere véleményünk szerint inkább az univerzális lakástámogatások közé sorolható be, mintsem a szelektív támogatások közé.¹⁷ Az *Éves jelentés a lakhatási szegénységről, 2013* kiadvány¹⁸ hangsúlyozza, hogy sok fiatal számára egy támogatott bérlakásszektor kialakítása nyújtana megoldást a megfelelő lakáshoz jutásban.

2011 januárjában az Új Széchenyi Terv megvalósítandó kiemelt állami projektjei között szerepelt a Bérlakásépítési program évi 5–10 ezer bérlakás építésével.¹⁹

A potenciális igénylők száma

A célcsoport a 25–39 éves szakmunkások (szak- és betanított munkások) köre lehetne a versenyszektorban. A létszámuk 2017-re várhatóan 594 ezer fő²⁰ lesz, akik közül a nem állami dolgozó félmillió főt tesz ki.²¹ Potenciális bérlakásigénylőnek ezeknek a fele tekinthető. Egyrészt nem szerepelnének közöttük a 30 ezer főnél kisebb településen lakók (kivéve a nagyvárosi agglomerációk településeit),²² másrészt (a kétszeres számbavétel elkerülése miatt) figyelmen kívül lehet hagyni a férjként vagy feleségként élő szakmunkásoknak a felét (mert csak az egyikük adhatna be kérelmet).²³ Fentiek eredményeképp 202 ezerre becsülhető a potenciális lakásbérleti lakók száma. Véleményünk szerint ezeknek mintegy a fele lenne olyan, aki valóban élne is egy ilyen lehetőséggel. Számottevő lehet ugyanis azoknak az aránya, akik már találtak valamilyen megoldást (maguk, a társuk vagy a családi segítség révén), és olyan saját tulajdonú lakásban élnek, amelyet nem kívánnak feladni (különösen a 33–34 év felettiek).

Mit jelent a 10. évre várható fenti 70–110 ezer bérlakás? A vidéki nagyobb városok adott lakásszegmensében (társasházak legalább 4 lakással) 8–11%-os részarányt. Ez nem kiemelkedő, de már számottevőnek tekinthető arány. A városokban lakó fiatal szakmunkások esetében pedig azt, hogy akik párt választanak, azoknak a harmada a nyugdíjkassza lakásait bérlő ki indulásképp.

A lakások építése és bérbeadása

Évi 8 ezer lakás építése javasolható, amely feltételezésünk szerint 120 milliárd forintba kerülne, egy lakásra 15 millió forintot szánva. Felvállalható, hogy a költségek harmadát jelzáloghitellel fedezze a kassza. Az évi 80 milliárd forintos készpénzkiadás pedig valószínűleg 2-3 év alatt fokozatosan előteremthető azzal, hogy pontosabb inflációs indexálásra térnek át²⁴ a nyugdíjkiadásoknál. Kérdés, hogy a bérlakásokban való elhelyezéskor érdemes-e bizonyos városokat, ágazatot, vállalatípusot preferálni. Szerintünk igen, elsősorban az ipari nagyvárosokban, megyei jogú városokban lenne indokolt a bérlakások építése. Külön kiemelendő a Nyugat-Dunántúl, ahonnan relatíve a legtöbben mennek Nyugatra dolgozni. Megfontolandó emellett az építőipari szakmabelieknek és a kisvállalkozások szakmunkásainak preferálása. Az előbbieknél azért, mert akkor lesz, aki felépíti a lakásokat, az utóbbiaknak azért, mert ők ma versenyhátrányban vannak a nagyobb cégek munkaerő-elszívó hatása miatt.

Javasolható, hogy a lakásépítéseknek maximum a 10%-a valósuljon meg budapesti agglomerációban, a főváros aránya pedig ezen belül legfeljebb 4% legyen. Ma a termelőszektor túlnyomó része vidéken található, például az iparban dolgozóknak kevesebb mint hetede van a fővárosban. Budapesten hiába kapnának bérlakásokat a szakmunkások, attól itt nem növekedne a foglalkoztatottak száma. Ahogy 8-10 év után enyhül a vidéki nagyvárosok szakmunkáshiánya, és az ottani bérlakásépítés

4. táblázat: *Bérbe adandó lakások, bérleti jogosultság stb.*

Kérdés	Válasz
A lakóépület	Új építésű társasház, maximum 2 emelettel*
Települések	30 ezer lakosnál nagyobb városok, nagyobb városok agglomerációs övezete
Legyen-e preferált szakmunkáscsoport?	Igen, az építőiparban dolgozók
Lakásbérlők korcsoportja	25–39 év** a bérleti igény beadásához (de a már bérelt lakásban maradhat 39 éves kor után is)
Bérlés előfeltétele	Néhány év itthoni munkavégzés (pl. az előző 5 évben legalább 3,5 év munkaviszony)
Magasabb kereset mellett is lenne jogosultság?	Nem, pl. csak 230 ezer havi keresetig (de a már bent lévő tovább maradhatna, ha magas lakás-előtakarékosságot teljesít, pl. 50–70 ezer Ft/hó)
Javasolható lakbér értéke	Havi 10–25 ezer Ft (alacsonyabb, ha vállal előtakarékoságot, vagy van gyereke)
Kizáró ok-e a korábbi lakás- (ingatlan-) tulajdon?	Célszerű lenne, de nagyfokú óvatosság ajánlott a kérdésben***
A kassa építsen-e új lakásokat?	Igen
Vállalkozó kaphat-e bérlakást?	Induláskor nem, később vizsgálendő (pl. egyéni, egyszemélyes vállalkozás az építőiparban)
Feltétel legyen-e lakás-előtakarékosság?	Vizsgálendő
Célszerű-e bizonyos vállalatípus preferálni?	Igen, a kis- és közepes vállalkozásokat
Adórendszerbeli segítség a lakbérhez?	Segítené pl. egy adómentes munkaadói költségtérítés a lakbérre
Örökölhető legyen-e?	Semmi esetre sem! A bérleti lehetőség a dolgozó személynek szólna
A kassa vegyen-e fel hitelt lakásvásárláshoz?	Igen, adósságlimit mellett (pl. a lakásállománya értékének egyharmadáig)

* *Felmérések szerint a kisebb lakóközösségek összetartó ereje sokkal erősebb, mint a túl nagy házakban egymást legfeljebb csak felületesen ismerő lakóké.*

** *A 39 évet születési dátummal kellene megadni, hogy ne essenek ki a rendszerből.*

*** *Leginkább abban a tekintetben, hogy azt demagóg módon ne értékelhesse se a média, se a politikusok.*

üteme csökken, úgy az építőipari dolgozók máshol is foglalkoztathatók lennének, és ekkor érdemes növelni a fővárosban épített bérlakások számát.

A rendszer észszerűen ötvözhető a gyerekneveléssel: kellő perspektívát nyújt az, hogy a lakás bérlése kiszámíthatóan elérhető abban az időszakban, amikor a gyerekek nevelése leköti a család anyagi erőforrásait. Ezt követően viszont működtethető lenne egy olyan rendszer, amelyik kedvezményes feltételekkel lehetőséget ad a lakás megvásárlására. A szakmunkásoknak bérbe adott lakások számát limitálja az is, hogy a gyerekek óvodás-iskolás korának elérésekor egyre nagyobb a család igénye a kertesházba költözésre. Viszont jellegénél fogva a családi házak mindig is magántulajdonban voltak. Emiatt az a célszerű, ha a kassza inkább maga is ösztönzi az ilyen kilépést, akár régebbi családi házat kívánnak venni a gyerekes párok, akár új házat építenének.

Foglalkoztatási hatások

A ma Nyugaton dolgozók egy részének hazatérése várható, amelynek intenzitását igen nehéz megbecsülni. A bérlakások rendszerének hatása az adott célközönség esetében lehet tekintélyes. Úgy becsüljük, hogy a tízéves felfutás végére a bérlők fele a lakhatási lehetőség eredményeképpen marad majd itthon, ami a 35 ezer családfő mellett (a házastársaikkal) 40 ezer szakmunkást jelentene. Az ő munkavégzésük ebben az esetben is multiplikálódva hat, a szakmunkásokat felvevő cégek több szellemi dolgozót és segédmunkást alkalmaznak. A teljes foglalkoztatás 80 ezer fővel történő növekedése tehát kb. 145 milliárd forinttal javítja éves szinten az állami pozíciót.

EGYÜTTES HATÁSOK

A bevételi oldal adókönyvitése és a javasolt bérlakásprogram külön-külön is megvalósítható. Az együttes felvállalásuk előnye, hogy egymást jelentősen erősítenek. Elég csak belegondolni abba, hogy egy lakást bérlő fiatal pár esetén 300–350 euró lenne a pozíciójuk javulása az itthoni lakásbérléhez képest (a külsországi lakásbérléshez viszonyítva ez a hatás pedig akár ennek a háromszorosa is lehet). Ez valószínűleg jelentős számú fiatalra sarkallna, hogy inkább itthon helyezkedjen el.

Ebben az esetben a hazatérők számára adott becslésre az mondható, hogy nemcsak összeadódik, hanem annál nagyobb lehet a várt hatás. Mondjuk a $2 \times 40 = 80$ ezer helyett akár 100 ezer fő lehet a külföldi helyett a hazai munkát választó szakmunkások száma. Ennek hatására munkához jutó szellemiekkel és segédmunkásokkal együttesen 200 ezerrel nőhet pár év alatt a foglalkoztatottak száma. Ez mintegy 360 milliárd forint körüli éves bevételi többletet eredményezve, kellő biztonságot adna a nyugdíjkasszának a nyugdíjkiadások hosszabb távú finanszírozásához. E hatások részletes számszerű egybevetését mutatja be az 5. táblázat. Jól látható, hogy becslésünk szerint a béremelés a tovagyrűző hatásokkal együttesen kismértékben pozitív hatású (45 Mrd Ft), szintúgy a bérlakások révén elérhető bevételi többlet (89 Mrd forint). Az együttes megvalósításkor azonban a két program kombinált hatásával is lehet számolni, amelynek következtében a végső egyenleg ennél is kedvezőbb lesz.

5. táblázat: Államháztartási tételek a két program egymást erősítő hatását is számba véve (éves hatás, Mrd Ft) (becslés)

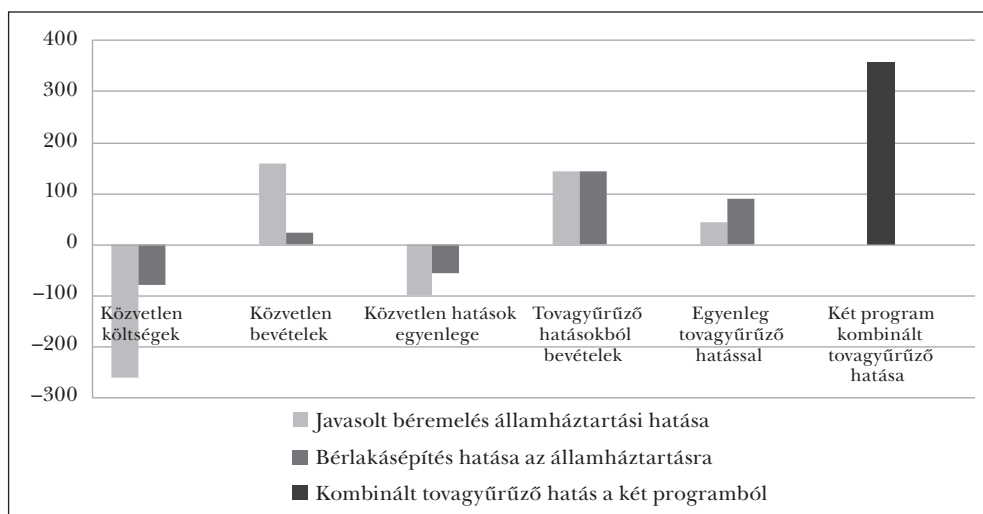
	Javasolt béremelés államháztartási hatása	Bérlakásépítés hatása az államháztartásra	Kombinált tovagyrűző hatás a két programból
Közvetlen költségek	-260	-80	
Közvetlen bevételek	160	24	
Közvetlen hatások egyenlege	-100	-56	
Tovagyűző hatásokból bevételek	145*	145**	
Egyenleg tovagyrűző hatással	45	89	
Két program kombinált tovagyrűző hatása***			360

* 4. évtől: fehéredés és 40 ezer szakmunkás hazatérése

** 9. évtől: 40 ezer szakmunkás hazatérése

*** 100 ezer szakmunkás hazatérése, fehéredés

4. ábra: A szakmunkások béremelése és bérlakás építésének elsődleges és végső államháztartási hatásai, Mrd forint

ÉRTÉKELÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

A két javaslat az adott részterületen kisebb korrekciókra helyezi a hangsúlyt, a teljes rendszer átszabása nélkül. Megtartja a társadalombiztosítási elvonásoknak azt a jellegzetességét, hogy keresetarányosan szedik a bevételeket. Közben azonban egy kereseti tartományban felmentést ad a szakmunkásokat foglalkoztató munkaadóknak az elvonás alól.

A nyugdíjkasszának a felosztó-kirovó jellege megmaradna. Emellett azonban kiegészítő vagyona lenne szert lakások vásárlásával. Ezeknek a bérbeadása a szakmunkások részére nem jelentene áttérést a tőkefedezeti rendszerre, hanem egy kiegészítő elemet arra, hogy mérséklődjön a nyugati munkaerő-csábítás hatása, akkor is, ha a munkaadók (pl. köztük a multik) nem hajlandók magasabb béreket fizetni.

Végeredményben arra a következtetésre jutottunk, hogy két tekintetben is lehetséges ellenerőt találni a szakmunkások túlzott mértékű nyugati munkavállalásának mérséklésére. Az egyik egy olyan egyszeri (15–20%-os) béremelés számukra, amelyiknek a terhét az nyugdíjkassza állja azáltal, hogy egy kereseti tartományban lemond a szociális hozzájárulási adó beszedéséről. A másik ellenerő olyan lakások építése lenne a nagyobb városokban, amelyeket kedvezményes feltételekkel a helybeli fiatal szakmunkások vehetnek bérbe. A kulcsszereplő itt is a nyugdíjkassza lehetne, mint építető és bérbeadó. A kedvező lakásbérleti konstrukció valójában a szakmunkásbérek emelésének hatékonyságát növeli, mert a bérforintokhoz képest a bérük vásárlóértéke nőne. A lakhatást tehát mintegy bértételként vettük figyelembe, tehát összehoztuk azt, ami összetartozik: a bért a lakhatással.

JEGYZETEK

- ¹ Célunk ugyanis az ún. egyszerűsített foglalkozású kategória leválasztása volt a fizikai dolgozókról. Egyszerűsített foglalkozásúakat önmagában szinte egyik szakágazatban vagy cégnél sem foglalkoztatnak; ők azok, akik a kiegészítő munkájukkal segítik, hogy alapvető tevékenységet ellátó szakképzettek jól elvégezhesék a feladatukat. Egyébként az ellátott feladat és az ahhoz formailag előírt végzettség között jelentős eltérések vannak, amint azt a KSH kongruenciáról frott kiadványa részletesen elemzi. Lásd Lakatos Miklós: *A képzettség és a foglalkoztatás megfelelésének (kongruenciájának) az elemzése a 2011. évi népszámlálás adatainak a felhasználásával*. KSH, 2015. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/muhelytanulmanyok6.pdf>. (Letöltés: 2016. április 8.)
- ² Ugyanakkor az elvonás mérséklése nagyobb mozgásteret ad az ilyen problémák orvoslásához is.
- ³ Ezekről lásd *Taxation and Employment*. OECD, 2011. c. kiadvány 87., illetve 119. oldalának táblázatait. Idézi Giday András: *Életciklus-szemlélet és a társadalombiztosítás bevételei*. Polgári Szemle, 2012/3–6.
- ⁴ OECD Tax Database, Explanatory ANNEX III. Social Security Contributions. 2014, 31., 33. o.
- ⁵ Mészáros József: *Van megoldás! Nyugdíjreform*. Barankovics Alapítvány, Budapest, 2007.
- ⁶ Szegő Szilvia: *Gyermekfedezetű juttatás a nyugdíjakban*. Pénzügyi Szemle, 2011/4., 419–434. o. www.asz.hu/penzugyi-szemle/gyermekfedezetu-juttatasa-a-nyugdigyakban. (Letöltés: 2016. április 8.)
- ⁷ Giday András: *Gyermekfedezetű nyugdíjbeiktatása*. Polgári Szemle, 2011/4. www.polgariszemle.hu/index.php?view=v_article&ID=454
- ⁸ Bár az egyes csoportok angol megnevezésének a fordítása nem mindig fedti le teljes mértékben az itthoni statisztikai kiadványokban található csoportokat, mégis felvállaltuk a táblázat bemutatását, mert részletesebb bontásban az EU-28 adatai és a magyar adatok együttesen publikálva az Eurostat honlapon kívül sehol nem lelhetők fel.
- ⁹ Ennek oka egyébként az, hogy a korábbi minimálbér-emeléseket nem követte a magasabb szakmunkásbérek arányos mértékű emelkedése.
- ¹⁰ Munkahelyváltáskor pl. mindig kellene vinni az előző munkahelyről hozott kereseti adatokat, amelyekhez egyébként az új munkaadónak semmi köze sincs.
- ¹¹ Ez egyáltalán nem meglepő annak fényében, hogy az átlagos nettó keresetek a szokásos 6 ezer Ft helyett ekkor 26 ezer Ft-tal emelkednek.

- ¹² A cégek, szakágazatok zöme esetében a dolgozók 50–60%-a szakmunkás, akik az összes keresetnek kb. a felét viszik haza. Az átlagkeresetük ugyanis jóval alacsonyabb, mint a kisebb létszámú szellemieké. A segéd munkások pedig jellemzően 10–18%-nál nagyobb arányt nem tesznek ki a foglalkoztatottak közül, a keresetekben pedig a 10%-ot alig éri el a súlyuk.
- ¹³ Országosan vagy 8–10 ezerral többet, ami pl. egy Cegléd nagyságú városra lefordítva mintegy 30-cal több munkahelyet jelent.
- ¹⁴ A becslés során feltételeztük, hogy az alapbér feletti keresetek hasonló mértékű emelkedését is magával hozza. Az alapbérreket nálunk a keresetek általában 12–20%-kal haladják meg.
- ¹⁵ Általános, hogy a teljes termelésüknek csak egy hányadát, egy-egy termelési fázist hoznak ide a vállalataik.
- ¹⁶ Elég csak megnézni a régebbi nagy bérházak részben még látható feliratait. Ezek a 30-as években megépített házak most is állnak, mi több, egészségesebb lakhatást biztosítanak, mint akár az elmúlt századfordulón épített házak sötét belső udvarai (pl. Nagykörút), akár a levegőt át nem engedő falazatú panel- (illetve lakópark-) lakások.
- ¹⁷ Míg az univerzális támogatás mindenki számára elérhető, addig a szelektív támogatások jövedelem-szinthez kötik a jogosultságot, és a lelegelesebb rétegek számára biztosítanak bérlakást vagy lakástámogatást. Dániel Zsuzsa: *Állam és piac – lakástámogatás, lakásfinanszírozás, reformok. Nemzetközi tapasztalatok.* Közgazdasági Szemle, 2004. február, 141. o.
- ¹⁸ *Éves jelentés a lakhatási szegénységről 2013.* Habitat for Humanity Magyarország, 2014, 36. o. www.habitat.hu/files/Lakhatasi_Jelentes_2013_hosszu.pdf. (Letöltés: 2016. április 7.)
- ¹⁹ Csermák Károly: *Quo vadis, magyar lakáspolitiká?* Polgári Szemle, 2011/1.
- ²⁰ 2011-ben még 689 ezer fő volt. A csökkenés oka, hogy 6 év alatt a 40–46 éves kort elérők száma jóval nagyobb, mint a „helyükre lépőké” (akik 2011-ben még csak 19–24 évesek voltak).
- ²¹ Az összes 14%-át az állam foglalkoztatja, amelyekre nem terjedne ki a program.
- ²² A nagyobb városok bérlakásépítési sikere után a 8–10. évtől a programot célszerű kiterjeszteni a 10–30 ezer lélekszámú városokra is.
- ²³ Ezt azoknál a családoknál lehet megtenni, ahol mindketten szakmunkásként dolgoznak. Az összes szakmunkás 59%-a volt férj vagy feleség státusban, és a párválasztáskor a középfokú végzettséggel rendelkezők kétharmada hasonló végzettségűt vett el. Azaz az 59%-nak a kétharmada esetében a házastárs nem fog jelentkezni lakásbérleti igényrel.
- ²⁴ Például arra, hogy nem januárban, hanem csak az év második felében indexálják fel a nyugdíjakat, természetesen januárig visszamenően. 2011–2015-ben volt olyan év, ahol 2 százalékpontot is tévedtek nálunk azzal, hogy túl korai becslést alkalmaztak.

TOVÁBBI FELHASZNÁLT IRODALOM

2011. évi népszámlálás – 8. Foglalkoztatás, munkanélküliség, ingázás. KSH, Budapest, 2014. www.ksh.hu/nepszamlalas/foglalkoztatatas_sb. (Letöltés: 2016. április 8.)
2011. évi népszámlálás – 15. A társadalom rétegződése. KSH, Budapest, 2015. www.ksh.hu/nepszamlalas/tarsadalom_retegzodese. (Letöltés: 2016. április 8.)
- Árva László – Mádi László: *A társadalombiztosítás reformja felé.* Pénzügyi Szemle, 2016, megjelenés alatt.
- Blaskó Zsuzsa – Gödri Irén: *Kivándorlás Magyarországról: szelekció és célszágválasztás az „új migránsok” körében.* Demográfia, 2014/1., 271–304. o.
- Gödri Irén: *Nemzetközi vándorlás.* Demográfiai portré, NKI, 2015, 187–212. o. <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/issue/view/532>
- Helyzetkép a lakásviszonyokról, 1999–2005.* KSH, Budapest, 2006. www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/lakashelyzet9905.pdf. (Letöltés: 2016. április 8.)